

پردیس آموزش های نیمه حضوری
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
رشته علوم ارتباطات اجتماعی

موضوع:

**الگوی ساختاری رابطه ارزش های فرهنگی و باورهای شناختی
با میزان استفاده از اینترنت بین دانشجویان دوره کارشناسی
دانشگاه علامه طباطبائی**

استاد راهنما:

دکتر محمدرضا رسولی

استاد مشاور:

دکتر امیدعلی مسعودی

دانشجو:

پرویز محمدی

سال تحصیلی

۱۳۹۱-۹۲

در هر حرفه ای که هستید نه اجازه دهید که به بدبینی های بی حاصل آلوده شوید و نه بگذارید که بعضی لحظات تأسف بار که برای هر ملتی پیش می آید شما را به یاس و ناامیدی بکشاند. در آرامش حاکم بر آزمایشگاه ها و کتابخانه هایتان زندگی کنید.

نخست از خود بپرسید : « برای یادگیری و خودآموزی چه کرده ام؟ »

و سپس همچنان که پیشتر می روید بپرسید « من برای کشورم چه کرده ام؟ » و این پرسش را آنقدر ادامه دهید تا به این احساس شادی بخش و هیجان انگیز برسید که شاید سهم کوچکی در پیشرفت و اعتلای بشریت داشته اید. اما هر پاداشی که زندگی به تلاش هایمان بدهد، یا ندهد، هنگامی که به پایان تلاش هایمان نزدیک می شویم هر کدامان باید حق آن را داشته باشیم که با صدای بلند بگوئیم:

« من آنچه در توان داشته ام انجام داده ام »

لویی پاستور

با درود فراوان به روح پر فتوح پدر بزرگوارم

تقدیم به

مادر عزیزم که سجده ای ایثارش گل محبت را در وجودم پروراند و دامن گهربارش

لحظه های مهربانی را به من آموخت.

در برابر وجود گرامیش زانوی ادب بر زمین می نهم و با دلی مملو از عشق و محبت و

خضوع بر دستانش بوسه می زنم.

و

همسر عزیزم

که بی یاری او پیمودن این راه ممکن نبود و دعای خیرش همیشه بدرقه راهم بود.

سپاس بی پایان بر:

خالق هستی که در لحظه لحظه زندگی خود و در هر ورق زندگیم الطاف بی کران او را دیده ام و ستایش به درگاه او که عظمت مخلوقاتش در من روح علمی و حقیقت جویی را پروراند، تا شمه ای از آنچه در مکتب اساتید آموخته بودم را به عنوان ره آوردی ناچیز ارائه نمایم.

استاد راهنمای بزرگوارم **جناب آقای دکتر محمد رضا رسولی** که زحمت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده گرفتند و همواره در تمام دوران تحصیل در دانشگاه علامه طباطبایی مرا یاری نموده و با دقت و حوصله اینجانب را در تهیه و تدوین این پژوهش یاری کرده و افق های جدیدی در برابر دیدگانم گشودند.

استاد مشاور گرامی ام **جناب آقای دکتر امید علی مسعودی** به پاس همراهی بی دریغ و هم فکری های سودمندشان نه فقط در مشاوره پایان نامه بلکه در تمام دوران تحصیلم در دانشگاه علامه طباطبایی و به پاس آنچه مرا آموختند از اخلاق و دانش.

و سپاس بی پایان از **جناب آقای دکتر عباس اسدی** استاد گرانقدرم در دانشگاه علامه طباطبایی که داوری این پایان نامه را قبول کرده اند. همواره به شاگردی ایشان افتخار می کنم.

چکیده

پژوهش حاضر، با استفاده از الگویابی معادلات ساختاری در پی واریسی رابطه میان ارزش های فرهنگی (مردانگی/ زنانگی، ابهام گریزی، فردگرایی/ جمع گرایی و فاصله قدرت) و استفاده از اینترنت با توجه به نقش واسطه ای سودمندی و سهولت استفاده ادراک شده است. ۲۷۵ نفر از دانشجویان کارشناسی رشته علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی به صورت روش نمونه گیری طبقه ای نسبتی انتخاب و به پرسشنامه ای متشکل از خرده سودمندی و سهولت استفاده ادراک شده (Davis, 1989)؛ فردگرایی/ جمع گرایی؛ فاصله قدرت و ابهام گریزی (Srite and Karahanna, 2006) و مردانگی/ زنانگی (Srite, 2000) پاسخ دادند. برای تجزیه و تحلیل داده ها از الگویابی معادلات ساختاری استفاده شد. یافته ها نشان دادند که سودمندی ادراک شده اثر مثبت و معنی داری بر استفاده از اینترنت دارد. اثر سهولت استفاده بر سودمندی ادراک شده نیز معنی دار بود. اثر مردانگی/ زنانگی و ابهام گریزی بر سودمندی و سهولت ادراک شده معنی دار بود. اثر فاصله قدرت بر سهولت استفاده ادراک شده نیز معنی دار بود. اما اثر جمع گرایی/ فردگرایی بر باورهای شناختی معنی دار نبود. براساس یافته های تحقیق، مدل آزمون شده ۱۶ درصد از تغییرات استفاده از اینترنت را پیش بینی نمود.

واژگان کلیدی: استفاده از اینترنت، سودمندی ادراک شده، سهولت استفاده ادراک شده، ارزش های

فرهنگی.

فهرست مطالب

فصل ۱

۱	کلیات طرح
۲	۱-۱- مقدمه
۲	۲-۱- بیان مسئله
۶	۳-۱- مدل نظری پژوهش
۸	۴-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش
۱۰	۵-۱- اهداف پژوهش
۱۰	۶-۱- فرضیه های پژوهش
۱۰	۷-۱- تعاریف مفهومی
۱۱	۸-۱- تعاریف عملیاتی

فصل ۲

۱۳	مروری بر ادبیات پژوهش
۱۴	۱-۲- مقدمه
۱۶	۲-۲- پیدایش اینترنت
۱۷	۳-۲- تاریخچه اینترنت در ایران
۱۸	۴-۲- تاثیر اینترنت
۱۹	۵-۲- مدل های پذیرش فناوری اطلاعات و اینترنت
۲۰	۲-۵-۱- نظریه عمل مستدل
۲۱	۲-۵-۲- نظریه رفتار برنامه ریزی شده
۲۳	۳-۵-۲- الگوی پذیرش فناوری
۳۰	۴-۵-۲- مدل دیگر پذیرش فناوری
۴۰	۶-۲- فرهنگ
۴۰	۷-۲- فرهنگ و جامعه
۴۱	۸-۲- مفهوم فرهنگ
۴۳	۹-۲- ارزش های فرهنگی
۴۶	۱۰-۲- هنجارها

- ۲-۱۰-۱- هنجارهای آموزشی بر اساس مردانگی / زنانگی ۴۶
- ۲-۱۰-۲- هنجارهای آموزشی بر اساس ابهام گریزی ۴۶
- ۲-۱۰-۳- هنجارهای آموزشی بر اساس فردگرایی / جمع گرایی ۴۷
- ۲-۱۰-۴- هنجارهای آموزشی بر اساس فاصله قدرت ۴۷
- ۲-۱۱- تنوع فرهنگی ۴۸
- ۲-۱۲- اجتماعی شدن ۴۸
- ۲-۱۳- تاثیر فرهنگ بر باورهای افراد نسبت به رایانه ها ۴۹
- ۲-۱۴-۱- اثر مردانگی / زنانگی بر سودمندی و سهولت استفاده ادراک شده ۵۰
- ۲-۱۴-۲- اثر ابهام گریزی بر سودمندی و سهولت استفاده ادراک شده ۵۰
- ۲-۱۴-۳- اثر فردگرایی / جمع گرایی بر سودمندی و سهولت استفاده ادراک شده ۵۰
- ۲-۱۴-۴- اثر فاصله قدرت بر سودمندی و سهولت استفاده ادراک شده ۵۱
- ۲-۱۵- جمع بندی ۵۲

فصل ۳

- روش پژوهش** ۵۴
- ۳-۱- طرح تحقیق ۵۵
- ۳-۱-۱- مدل یابی معادلات ساختاری ۵۵
- ۳-۲- جامعه آماری ۵۷
- ۳-۳- نمونه و روش نمونه گیری ۵۷
- ۳-۴- ابزار گردآوری اطلاعات ۵۸
- ۳-۴-۱- میزان استفاده از اینترنت ۵۸
- ۳-۴-۲- سهولت استفاده ادراک شده ۵۸
- ۳-۴-۳- سودمندی ادراک شده ۵۹
- ۳-۴-۴- مردانگی / زنانگی ۵۹
- ۳-۴-۵- ابهام گریزی ۶۰
- ۳-۴-۶- فردگرایی / جمع گرایی ۶۱
- ۳-۴-۷- فاصله قدرت ۶۱
- ۳-۵- بررسی قابلیت اعتماد و اعتبار ابزارهای اندازه گیری (آزمون الگوی اندازه گیری) ۶۲

- ۳-۵-۱- بررسی قابلیت اعتماد ابزارهای اندازه گیری ۶۳
- ۳-۵-۲- بررسی اعتبار ابزارهای اندازه گیری ۶۶
- ۳-۶- روش گردآوری اطلاعات (روش اجرا) ۶۸
- ۳-۷- روش تجزیه و تحلیل داده ها ۶۸

فصل ۴

- یافته های پژوهش ۶۹**
- ۴-۱- شاخص های توصیفی متغیرهای پژوهش ۷۰
- ۴-۲- آزمون الگوی ساختاری و فرضیه های پژوهش ۷۰
- ۴-۲-۱- پیش بینی کننده های استفاده از اینترنت ۷۱
- ۴-۲-۲- برازش الگوی آزمون شده ۷۳
- ۴-۲-۳- بررسی فرضیه های تحقیق ۷۴
- ۴-۳- اجرای مدل یابی ناپارامتریک ۷۸

فصل ۵

- بحث و نتیجه گیری ۷۹**
- ۵-۱- مقدمه ۸۰
- ۵-۲- بررسی یافته های توصیفی تحقیق ۸۲
- ۵-۳- بررسی فرضیه های تحقیق ۸۱
- ۵-۴- پیشنهاد های پژوهشی ۸۶
- ۵-۵- پیشنهاد های کاربردی ۸۷
- ۵-۶- محدودیت های پژوهش ۸۸

فهرست منابع

- منابع فارسی ۹۱
- منابع انگلیسی ۹۳

- پیوست ها ۹۶**

فهرست جداول

عنوان جدول

شماره صفحه

۴۴	جدول ۱-۲: نمره ایران در هریک از ابعاد هافستد
۵۶	جدول ۱-۳: تعداد دانشجویان کارشناسی علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی به تفکیک رشته و جنسیت
۵۷	جدول ۲-۳: حجم نمونه تحقیق به تفکیک رشته و جنسیت
۵۸	جدول ۳-۳: گویه های مقیاس سهولت استفاده ادراک شده از اینترنت
۵۸	جدول ۴-۳: گویه های مقیاس سودمندی ادراک شده استفاده از اینترنت
۵۹	جدول ۵-۳: گویه های مقیاس مردانگی/ زنانگی
۵۹	جدول ۶-۳: گویه های مقیاس ابهام گریزی
۶۰	جدول ۷-۳: گویه های مقیاس فرد گرایی/ جمع گرایی
۶۰	جدول ۸-۳: گویه های مقیاس فاصله قدرت
۶۳	جدول ۹-۳: شاخص های قابلیت اعتماد گویه های مقیاس سهولت استفاده ادراک شده
۶۳	جدول ۱۰-۳: شاخص های قابلیت اعتماد گویه های مقیاس سودمندی ادراک شده
۶۴	جدول ۱۱-۳: شاخص های قابلیت اعتماد گویه های مقیاس مردانگی/ زنانگی
۶۴	جدول ۱۲-۳: شاخص های قابلیت اعتماد گویه های مقیاس ابهام گریزی
۶۴	جدول ۱۳-۳: شاخص های قابلیت اعتماد گویه های مقیاس فرد گرایی/ جمع گرایی
۶۵	جدول ۱۴-۳: شاخص های قابلیت اعتماد گویه های مقیاس فاصله قدرت
۶۵	جدول ۱۵-۳: شاخص های برآزش تحلیل تاییدی مدل اندازه گیری
۶۶	جدول ۱۶-۳: ماتریس همبستگی و جذر میانگین واریانس استخراج شده هر یک از متغیرهای پژوهش
۶۹	جدول ۱-۴: شاخص های توصیفی متغیرهای پژوهش
۶۹	جدول ۲-۴: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش
۷۲	جدول ۳-۴: شاخص های برآزش مدل آزمون شده تحقیق
۷۳	جدول ۴-۴: نتایج مدل یابی معادلات ساختاری مربوط به فرضیه یک
۷۳	جدول ۵-۴: نتایج مدل یابی معادلات ساختاری مربوط به فرضیه دو
۷۳	جدول ۶-۴: نتایج مدل یابی معادلات ساختاری مربوط به فرضیه سه
۷۴	جدول ۷-۴: نتایج مدل یابی معادلات ساختاری مربوط به فرضیه چهار
۷۴	جدول ۸-۴: نتایج مدل یابی معادلات ساختاری مربوط به فرضیه پنج
۷۵	جدول ۹-۴: نتایج مدل یابی معادلات ساختاری مربوط به فرضیه شش
۷۵	جدول ۱۰-۴: نتایج مدل یابی معادلات ساختاری مربوط به فرضیه هفت
۷۶	جدول ۱۱-۴: اثرات مستقیم، غیرمستقیم، کل و واریانس تبیین شده متغیرهای پژوهش
۷۸	جدول ۱۲-۴: نتایج آزمون فرضیه های تحقیق به روش بوت استراپ

فهرست اشکال

شماره صفحه	عنوان شکل
۷	شکل ۱-۱: الگوی مفهومی ارتباط متغیرهای پژوهش
۲۱	شکل ۱-۲: نظریه عمل مستدل
۲۲	شکل ۲-۲: نظریه رفتار برنامه ریزی شده
۲۵	شکل ۳-۲: الگوی پذیرش فناوری
۳۱	شکل ۴-۲: نظریه اشاعه نوآوری
۳۶	شکل ۵-۲: نظریه شناختی اجتماعی
۳۹	شکل ۶-۲: نظریه خودتعیین‌گری
۴۲	شکل ۷-۲: سطوح نرم افزار ذهنی
۷۱	شکل ۱-۴: مدل آزمون شده استفاده از اینترنت
۷۷	شکل ۲-۴: مدل آزمون شده به روش PLS

فصل ۱

کلیات طرح

۱-۱- مقدمه

توسعه و کاربرد فناوری های اطلاعات و ارتباطات در نظام های آموزشی، صرفاً به تاثیر مستقیم آنها بر فرایند آموزش و یادگیری خلاصه نمی شود. این فناوری و به طور خاص اینترنت و شبکه وب پیوسته در زندگی روزمره مردم نقش دارند. افراد به هنگام حضور در شبکه، کوله باری از دانش و تجربه های فرهنگی و اجتماعی خود را به همراه می آورند و در عین حال، تحت تاثیر اطلاعات و تعامل های درون آن قرار می گیرند. خارج شدن یادگیری از خانه، مدرسه، دانشگاه و گرایش به استفاده از اینترنت و وب به عنوان «فضای سوم» زمینه ای برای بازنندیشی در روابط و مناسبات علمی، اجتماعی و آموزشی فراهم کرده است. همچنین شبکه های نوین اطلاعاتی زمینه های بیشتری برای انتخاب خدمات علمی و فرهنگی برای یادگیرندگان فراهم کرده و وسیله ای برای دسترسی به منابع بیشتر و افزایش تعامل با دیگران در درون و خارج از ساختارهای رسمی و غیر رسمی آموزشی شده اند.

در چنین شرایطی، پژوهش درباره آموزش و یادگیری در عصر ارتباطات و اطلاعات، ابعاد و قلمروهای جدیدی پیدا کرده است. مطالعه درباره الگوی استفاده از اینترنت در میان دانش آموزان و دانشجویان و بررسی تاثیرات مثبت و منفی آن بر فرایند یادگیری، در کنار پرداختن به مفهوم سواد اطلاعاتی (دانش و مهارت استفاده از اینترنت) که از مدت ها قبل آغاز شده، یکی از رویکردهای نوپدید به شمار می آید. هر چند تحقیقات در این حوزه و به ویژه در عرصه آموزش و یادگیری ناچیز است؛ اما مطالعات و تجربه های به دست آمده می تواند محققان را با زوایا و جنبه های مختلف بحث، درگیر و افق های جدیدی را پیش پای پژوهش های آینده قرار دهد.

۱-۲- بیان مسئله

علی رغم یافته های پژوهشی که نشان می دهند، قابلیت های فناوری موجب تغییر فرآیند تدریس و یادگیری می شوند، میزان استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا) از قبیل اینترنت در کلاس های درس در کمترین حد خود باقی مانده است و کاربران این محیط ها از قبیل معلمان و دانش آموزان استفاده موثری از فاوا نمی کنند (Lim and Khine, 2006: 99). در ایالات متحده، بکر^۱ (۲۰۰۱) دریافت که کاربران در کلاس از فاوا به صورت نامتناوب استفاده می کنند. جونز^۲ (۲۰۰۴) با مرور پژوهش های انجام گرفته به این نتیجه رسید که کمبود حمایت تکنیکی، پایین بودن اعتماد به نفس کاربران در ارتباط با فاوا، و پایین بودن آگاهی آنها از فواید کاربرد فاوا در امر تدریس از جمله عواملی هستند که مانع

1 - Becker

2 - Jones

یکپارچگی و تلفیق موثر فاوا در فرآیند تدریس و یادگیری می شوند. از زاویه ای دیگر اسکریم شاو^۱ (۲۰۰۴) اظهار می کند که بعضی از عواملی که از کاربرد فاوا حمایت می کنند، شامل: دسترسی کاربران به منابع، رشد حرفه ای و حمایت تکنیکی در مورد فاوا می باشد.

در ایران نظام آموزش و پرورش، اقدامات زیادی جهت تجهیز مدارس به فناوری رایانه ای، اعم از دستگاه های رایانه و ایجاد دسترسی به اینترنت و همچنین آموزش کاربران در زمینه فناوری اطلاعات انجام داده است. اما وجود پاره ای مشکلات باعث دور بودن این نظام از حد مورد انتظار شده است و میزان استفاده معلمان از فناوری رایانه ای و اینترنت هنوز در حد پایینی قرار دارد. از طرف دیگر تاکنون پژوهشی در ایران در رابطه با بررسی عوامل موثر بر پذیرش این فناوری به خصوص اینترنت انجام نگرفته است و وضعیت این حوزه برای پژوهشگران مبهم می باشد. (آیتی، عطاران و مهرمحمدی، ۱۳۸۶: ۶۵)

پژوهشگران الگوهای مختلفی را برای بررسی عوامل تاثیر گذار بر استفاده از فناوری اطلاعات از قبیل رایانه و اینترنت ارائه نموده اند. ونکاتش و همکاران^۲ (۲۰۰۳) پس از بررسی پژوهش های انجام شده در زمینه پذیرش فناوری اطلاعات، هشت مدل را در این پژوهش ها شناسایی نمودند: مدل پذیرش فناوری^۳، نظریه عمل مستدل^۴، نظریه رفتار برنامه ریزی شده^۵، مدل ترکیبی پذیرش فناوری با نظریه رفتار برنامه ریزی شده، نظریه انگیزشی^۶، مدل استفاده از رایانه شخصی^۷، نظریه اشاعه نوآوری^۸، نظریه شناختی اجتماعی^۹ و نظریه یکپارچه پذیرش و استفاده از فناوری^{۱۰}. از میان این نظریه ها و مدل ها، مدل پذیرش فناوری (Davis, 1989) به خاطر حمایت های تجربی فراوان مورد توجه پژوهشگران می باشد (Srite, Thatcher and Galy, 2008; Teo, 2009; Kim, Chun and Song, 2009).

1 - Scrimshaw

2- Venkatesh et al.

3 - Technology Acceptance Model

4 - Theory of Reasoned Action

5 - Theory of Planned Behavior

6 - Motivational Theory

7 - PC- Utilization Model

8- Innovation Diffusion Theory

9 - Social Cognitive Theory

10 - Unified Theory of Acceptance and Use of Technology

مدل پذیرش فناوری بر اساس تئوری عمل مستدل (Ajzen and Fishbein, 1977) قرار دارد. اساس این مدل را دو عامل «سودمندی ادراک شده»^۱ و «سهولت استفاده ادراک شده»^۲ تشکیل می دهند. سهولت استفاده ادراک شده به میزان باور فرد به اینکه استفاده از سیستم رایانه یا اینترنت نیازی به تلاش فیزیکی و ذهنی وی نخواهد داشت، اشاره دارد (Davis, 1989: 320). و سودمندی ادراک شده به میزان باور فرد به اینکه استفاده از اینترنت موجب بالا بردن عملکرد کاری او می شود، اشاره دارد (Davis, 1989: 320). این دو عامل بر نگرش افراد نسبت به استفاده از یک فناوری تاثیر گذاشته، موجب تصمیم گیری برای استفاده^۳ از آن فناوری می شوند و در نهایت در عمل استفاده صورت می گیرد. همچنین، سهولت استفاده ادراک شده بر سودمندی ادراک شده اثر دارد. البته در پژوهش های بعدی سازه نگرش و تصمیم به استفاده، از الگو حذف گردید و سهولت استفاده و سودمندی ادراک شده به عنوان پیش بین مستقیم استفاده واقعی در نظر گرفته شدند (Srite, Thatcher and Galy, 2008; Karahanna and Struab, 1999). در پژوهش حاضر نیز از این شکل بندی الگو استفاده می شود، یعنی ادراکات افراد درباره سودمندی و سهولت استفاده بر استفاده واقعی اثر می گذارند و از طرفی دیگر سهولت استفاده از طریق سودمندی ادراک شده بر استفاده واقعی اثر می گذارد. زیرا آسانی استفاده از فناوری رایانه ای موجب ذخیره نمودن تلاش فرد می شود و فرد را قادر می سازد تا کار بیشتری با همان تلاش انجام دهد. بنابراین افزایش سهولت استفاده موجب افزایش سودمندی می شود (Davis, Bagozzi and Warshaw, 1989: 986).

پژوهش های انجام گرفته در ایران و کشورهای دیگر بر اساس این مدل، حمایت های تجربی فراوانی را برای آن فراهم نموده اند (درانی و رشیدی، ۱۳۸۶؛ امانی ساری بگلو، لواسانی، اژه ای و خضری آذر، ۱۳۹۰؛ Srite, Thatcher and Galy, 2008; Teo, 2009; Kim, Chun and Song, 2009).

علاوه بر باورهای شناختی مانند سودمندی و سهولت استفاده ادراک شده، میزان استفاده افراد از فناوری اطلاعات تحت تاثیر ویژگی ها و ارزش های فرهنگی^۴ نیز قرار دارند (Akour, 2006: 63). هریس و دیویسون^۵ (۱۹۹۹: ۲) بر این باورند که سازگاری با فناوری اطلاعات و ارتباطات از قبیل اینترنت و یکپارچه سازی آن در آموزش و پرورش در کشورهای در حال توسعه با سرعتی بسیار کمتر از

1- Perceived Usefulness

2 - Perceived Ease of use

3- Intention to use

4 - Cultural attributes and Values

5 - Harris, and Davison

کشورهای توسعه یافته پیش می رود. یکی از دلایلی که برای این سازگاری نارضايت بخش در کشورهاى در حال توسعه مطرح می شود این است که در ابتدا فناوری رایانه ای و اینترنت بر اساس پیش فرض های فرهنگی غرب یا کشورهای توسعه یافته بوجود آمده است (Amant, 2002: 211). در نتیجه فناوری اینترنت مختص به فرهنگ است (Kedia and Bhagat, 1998). بنابراین هنگامی که فناوری رایانه ای و اینترنت به کشورهای در حال توسعه وارد می شود، در اغلب اوقات شکافی فرهنگی بوجود می آید. بدین خاطر که این فرهنگ ها در روش های تدریس و پذیرش فناوری با روش هایی که در کشورهای پیشرفته، توسعه یافته و آزمون شده اند، کاملاً فرق می کنند (Hofstede, Hofstede and Minkov, 2010: 45). فندی^۱ (۲۰۰۰) به پژوهش های زیادی اشاره می کند که بر انتقال فناوری اطلاعات به کشورهای در حال توسعه تمرکز نموده اند. اما مطالعات کمی در جهت کشف چگونگی تاثیر ارزش ها و ویژگی های فرهنگی بر پذیرش فناوری اطلاعات از قبیل اینترنت انجام گرفته اند. امروزه پژوهشگران فناوری اطلاعات توجه ویژه ای به مقوله فرهنگ مبذول می دارند. زیرا تصور در لحاظ نمودن تفاوت های فرهنگی می تواند مانع از پذیرش فناوری اطلاعات شده و موجب افزایش خطر شکست در امر پذیرش شود (Akour, 2006: 64). همانطور که فرهنگ می تواند خود را به وسیله افراد آشکار سازد، پژوهش ها اشاره می کنند که ویژگی های فرهنگی به فرآیندهای شناختی شکل داده و از این طریق بر باورها و رفتارهای افراد نسبت به اینترنت و رایانه اثر می گذارند (Kedia and Bhagat, 1998). در زمینه فناوری اطلاعات ویژگی ها و ابعاد فرهنگی هافستد (۱۹۸۰) به علت جامعیت و حمایت های تجربی فراوان مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است (Akour, 2006: 28). این ابعاد شامل فاصله قدرت^۲، ابهام گریزی^۳، فردگرایی/جمع گرایی^۴ و مردانگی/ زنانگی^۵ هستند. پژوهش های انجام گرفته نشان می دهند که این ابعاد بر پذیرش و استفاده از فناوری اطلاعات به صورت غیر مستقیم از طریق باورهای افراد نسبت به اینترنت اثر می گذارند (Srite, 2000; Srite, Thatcher and Galy, 2008). پژوهش آکور (۲۰۰۶) نشان داده است که باورهای افراد از سودمندی و سهولت استفاده فناوری اطلاعات می تواند نقش میانجی در ارتباط ارزش های فرهنگی با پذیرش فناوری داشته باشد. البته وضعیت ایران در این زمینه کاملاً مبهم است و لازم است تحقیقات گسترده ای انجام گیرد.

1 - Fandy

2 - Power Distance

3 - Uncertainty Avoidance

4 - Individualism / Collectivism

5 - Masculinity / Femininity

در مجموع میزان استفاده دانشجویان از فناوری اطلاعات تحت تاثیر عوامل گوناگونی قرار دارند که شناخت و بررسی تاثیر آنها می تواند به متخصصان تعلیم و تربیت در تلفیق فناوری اطلاعات در موسسات آموزشی کمک شایانی نماید. به خاطر ماهیت فرهنگی فناوری اینترنت و رایانه، این میزان استفاده افراد علاوه بر باورهای شناختی تحت تاثیر متغیرهای فرهنگی نیز قرار دارند و بررسی آنها در قالب یک مدل موجب فهم عمیق تر این روابط می شود.

۱-۳- مدل نظری پژوهش

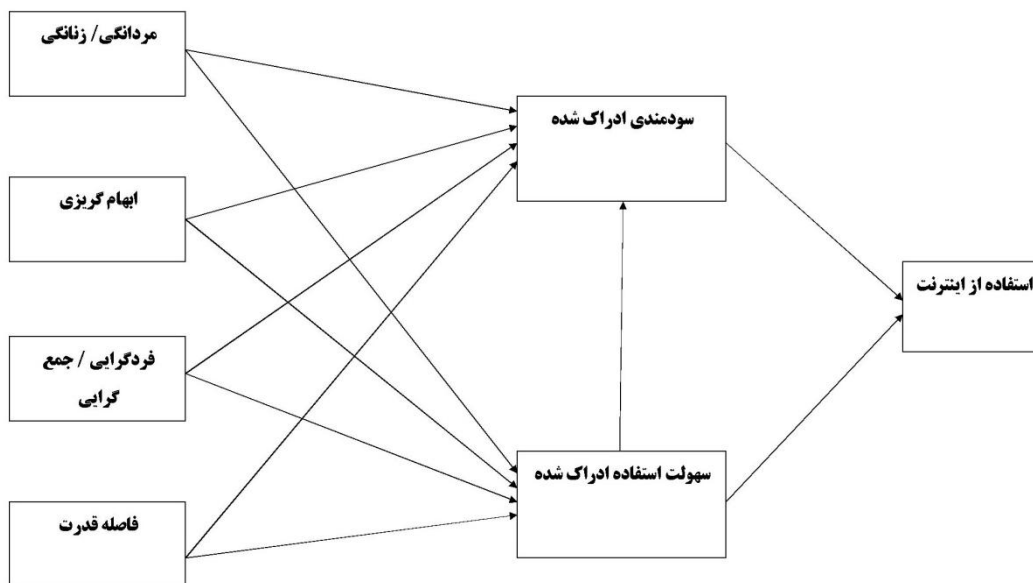
مدل نظری پژوهش حاضر مبتنی بر الگوی پذیرش فناوری (Davis, 1989) است. این الگو، توضیحی را برای عوامل موثر بر پذیرش رایانه توسط کاربران ارائه داده و الگویی در سطح عوامل فردی است. اساس این الگو را دو عامل «سودمندی ادراک شده» و «سهولت استفاده ادراک شده» تشکیل می دهند. این دو عامل بر نگرش افراد نسبت به استفاده از رایانه تاثیر گذاشته، موجب تصمیم گیری برای استفاده از آن فناوری می شوند، و در نهایت عمل استفاده صورت می گیرد. در پژوهش حاضر از آخرین شکل بندی مدل پذیرش فناوری استفاده شده است، بدین صورت که متغیرهای سودمندی و سهولت استفاده ادراک شده اثر مستقیمی بر میزان استفاده از اینترنت دارند و سهولت استفاده نیز اثر مستقیمی بر سودمندی ادراک شده دارد. با توجه به این امر متغیرهای تصمیم به استفاده و نگرش نسبت به استفاده از الگو حذف شده اند.

پیشنهاد می شود که متغیرهای بیرونی مانند عوامل سازمانی، عوامل اجتماعی، نحوه آموزش و دیگر متغیرها در الگوی پذیرش فناوری گنجانده شده و اثرشان بر پذیرش فناوری مورد بررسی قرار گیرند. بر اساس این الگو متغیرهای بیرونی، پیش بین سودمندی و سهولت استفاده ادراک شده هستند (Davis, 1989: 333).

فرهنگ یکی از مهمترین عوامل بیرونی است که بر پذیرش فناوری اطلاعات اثر می گذارد. فرهنگ به مثابه نرم افزاری ذهنی، شناخت و شخصیت فرد را شکل می دهد و او را برای بروز رفتارهای سازگار با آن فرهنگ آماده می کند (Srite, Thatcher and Galy, 2008). در واقع بعضی از فرهنگ ها موجب بازداری یا تسهیل پذیرش فناوری می شوند (Srite, 2000).

فرهنگ و ارزش های فرهنگی می تواند بر باورها و رفتارهای افراد نسبت به استفاده از فناوری اطلاعات اثر بگذارند (Geissler, 2006: 23). گیسلر (۲۰۰۶: ۲۳) بر این باور است که فرهنگ و فناوری هم در معنی و هم در عمل به هم ارتباط دارند. او اضافه می کند که اساسا فناوری یکی از شکل های

تعامل انسان با محیط خود و نوعی تجلی ارتباط انسان ها با جهان است. « فناوری با ایجاد و کاربرد ابزارها برای کمک به سازگاری با محیط در مواقع ضروری، به ظرفیت انسان ها در تبدیل نمودن ایده ها به عمل مربوط می شود. اما فناوری از فرآیندهای اجتماعی - تاریخی جدا نیست. آنها در یک دیگر جاسازی شده اند. هر دو تحت تاثیر سبک های زندگی در حال پیشرفت جامعه انسانی هستند». ارزش های فرهنگی که در پژوهش های مربوط به پذیرش فناوری رایانه ای مورد توجه پژوهشگران بوده اند، ارزش ها یا ابعاد فرهنگی هافستد هستند که شامل مردانگی / زنانگی، ابهام گرایی، فردگرایی / جمع گرایی و فاصله قدرت می باشند. در پژوهش های آکور (۲۰۰۶) و اسرایت (۲۰۰۶) این ارزش ها به عنوان پیش بین باورهای افراد نسبت به فناوری اطلاعات، یعنی سودمندی و سهولت استفاده ادراک شده در نظر گرفته شده اند. بنابراین با توجه به مطالبی که در بالا به آنها اشاره شد در شکل ۱-۱ الگوی مفهومی پژوهش حاضر ارائه شده است.

شکل ۱-۱: مدل نظری ارتباط متغیرهای پژوهش

تاکنون پژوهشی در ایران در مورد بررسی رابطه ارزش های فرهنگی و باورهاش شناختی با میزان استفاده از اینترنت در قالب یک الگوی علی انجام نگرفته است. بنابراین با توجه به شکل ۱-۱ مسئله اساسی پژوهش حاضر بررسی نقش واسطه ای باورهای شناختی، سهولت و سودمندی ادراک شده نسبت به استفاده از فناوری اطلاعات، در میان ابعاد فرهنگی هافستد در چارچوب یک مدل علی به منظور

شناخت اثرات مستقیم و غیر مستقیم این متغیرها بر میزان استفاده یا پذیرش فناوری افراد از فناوری اطلاعات ارائه شده اند.

۱-۴- اهمیت و ضرورت پژوهش

فناوری اطلاعات و رایانه ای با قابلیت پردازش، ذخیره سازی و انتقال سریع اطلاعات، اثر مهمی بر کارایی و بازدهی افراد در محیط های کاری و آموزشی گذاشته است. ماهیت اطلاعاتی جهان امروز ضروری می نماید که دانشجویان به مهارت های کار با اینترنت مسلط شوند. سازمان ها و موسسات آموزشی نیز جهت نیل به این مهم، اقدام به تجهیز خود به سیستم های رایانه ای و آموزش دانشجویان و کارکنان خود در زمینه استفاده از اینترنت می کنند. با این وجود گاهی اوقات افراد تمایلی به استفاده از سیستم هایی که در دسترس آنهاست ندارند و با اشتیاق زیاد به فناوری های جدیدی که توسط این موسسات برای آنها تدارک دیده می شود پاسخ نمی دهند (Igbaria and Ivori, 1995: 588). این امر موجب افزایش شکاف در سواد اطلاعاتی و رایانه ای بین کسانی که از این فناوری استفاده می کنند و افرادی که تمایلی به استفاده ندارند، می شود. بنابراین ضروری است به عواملی که بر این مقاومت افراد در پذیرش و استفاده از تکنولوژی اطلاعات خصوصا اینترنت تاثیر می گذارند توجه خاصی شود.

عوامل زیادی در این عدم استفاده دخیل هستند که ایگباریا و آیواری (۱۹۹۵: ۵۸۸) آنها را بدین صورت خلاصه می کنند: ترس و اضطراب از رایانه ها و اینترنت، توانایی و اعتماد به نفس پایین، مقاومت در برابر فناوری های جدید، عدم آگاهی نسبت به مزایای فناوری، پیچیدگی و مشکل بودن استفاده از اینترنت، کمبود انگیزش برای سازگاری با فناوری های جدید.

باورهای شناختی برای مدیران و متخصصان تعلیم و تربیت اهمیت اساسی دارد. زیرا ویژگی آنها این است که تحت تاثیر تجربه و یادگیری هستند، و مریبان بیشتر می توانند در شکل گیری و تغییر آنها تاثیر گذار باشند. دیویس (۱۹۸۹: ۳۲۰) دو عامل شناختی موثر بر پذیرش فناوری را معرفی می کند که شامل سهولت و سودمندی ادراک شده نسبت به استفاده از اینترنت می باشند.

با توجه به ماهیت فرهنگی و جدید بودن فناوری اینترنت، اثر فرهنگ بر پذیرش آن مشهود است (Kedia and Bhagat, 1998). پژوهش ها نشان داده اند که پذیرش فناوری اطلاعات در فرهنگ های شرقی مانند ایران با سرعتی بسیار کند پیش می رود (Akour, 2006: 63). پژوهشگران علت این امر را ویژگی ها و ارزش های فرهنگی می دانند (Kedia and Bhagat, 1998 and Akour, 2006: 64). زیرا این فناوری بر اساس ارزش های فرهنگی کشورهای ایجاد کننده آن توسعه یافته است، بدین خاطر

وقتی وارد فرهنگی مانند ایران می شود بر اساس ماهیت فرهنگی ناسازگار خود مقاومت هایی را در افراد ایجاد می کند. البته باید توجه داشت که همانطور که راجرز (۱۹۹۵) اشاره می کند فناوری در طول زمان در کل جوامع منتشر می شود. اما باید توجه داشت که عصر حاضر به نام عصر اطلاعات نام گرفته است و سازگاری سریعتر با فناوری اطلاعات خصوصا اینترنت برای موفقیت در این عصر برای تمام جوامع ضروری به نظر می رسد. بنابراین شناخت عواملی که موجب تسهیل یا مانع از پذیرش فناوری اطلاعات می شوند، به متخصصان این امکان را می دهد تا سریعتر بتوانند اعضای فرهنگ خود را با این فناوری آشنا نموده و در جهت استفاده بهینه و کارآمد به آنها یاری رسانند. در این سازگاری نقش نظام آموزشی و متخصصان تعلیم و تربیت بسیار حیاتی می باشد. زیرا وظیفه ی آماده سازی نسل جوان برای تصدی مشاغل مختلف در جامعه ی اطلاعاتی را بر عهده دارند. علی رغم این اهمیت اساسی، آیتی، عطاران و مهرمحمدی (۱۳۸۶: ۶۶) پس از جمع بندی اقدامات انجام شده در زمینه تجهیز و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در نظام آموزشی ایران، اشاره می کنند که این نظام از این حیث با وضعیت مطلوب فاصله زیادی دارد.

تجهیز مدارس در سطح دبیرستان تا شاخص های مطلوب فاصله دارد و مدارس سطوح پایین تر، شامل راهنمایی و دبستان، هنوز به صورت ملی آغاز نشده است. در زمینه آموزش فناوری رایانه ای و اینترنت به معلمان و دانش آموزان نیز انتقاداتی در مورد نحوه و محتوای این آموزش ها می شود (آیتی، عطاران و مهرمحمدی ۱۳۸۶: ۶۶). بنابراین اولین گام در جهت رفع این مشکلات، شناخت عوامل تاثیر گذار بر این مسائل است که پژوهش حاضر گامی در جهت نیل به این هدف می باشد. همچنین با توجه به پیچیدگی و چند بعدی بودن این عوامل و تعامل چند جانبه ای که بین عوامل فردی و فرهنگی به خاطر ماهیت فرهنگی فاوا وجود دارد، بررسی این عوامل در قالب یک مدل علی ضروری به نظر می رسد.

به طور کلی اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر را می توان از دو جنبه نظری و کاربردی مورد بررسی قرار داد. از جنبه نظری با توجه به ماهیت فرهنگی فناوری اطلاعات خصوصا اینترنت روابط پیچیده ای بین عواملی فردی و فرهنگی موثر بر پذیرش این فناوری وجود دارد. بنابراین ضرورت پژوهش در قالب یک الگوی علی احساس می شود که بتواند این پیچیدگی را لحاظ نماید و اثرات ارزش های فرهنگی بر متغیرهای فردی را مورد بررسی قرار دهد. از جنبه کاربردی وجود دو سازه شناختی، یعنی سودمندی و سهولت استفاده ادراک شده برای آموزش دهندگان و برنامه ریزان فرهنگی دارای اهمیت است. زیرا این سازه ها علی رغم اینکه تحت تاثیر ارزش های فرهنگی نسبتا ثابت قرار دارند، آموزش دهندگان نیز می توانند بر تغییر یا اصلاح این باورها تاثیر گذار باشند (Srite, Thatcher and Galy, 2008: 2).